

Dostosowanie warunków i form pracy uczniom ze stwierdzoną dysleksją rozwojową

Podstawowym **celem** dostosowania wymagań jest **wyrównanie szans edukacyjnych** uczniów oraz **zapobieganie wtórnym zaburzeniom sfery emocjonalno – motywacyjnej**. Dostosowanie polega na takiej modyfikacji procesu edukacyjnego by umożliwić uczniom prezentującym problemy rozwojowe sprostanie wymaganiom stawianym na lekcji. Obszary dostosowania obejmują:

- a) warunki procesu edukacyjnego tj. zasady, metody i formy pracy oraz środki dydaktyczne,
- b) zewnętrzną organizację nauczania (zajęcie przez ucznia miejsca w klasie blisko nauczyciela),
- c) warunki sprawdzania poziomu wiedzy i umiejętności (metody i formy sprawdzania wiedzy, kryteria oceniania).

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SPECYFICZNYCH TRUDNOŚCI W CZYTANIU I PISANIU

Dysleksja rozwojowa to zaburzenie objawiające się trudnościami w nauce czytania i pisania u dzieci, które nie powinny mieć z taką nauką problemów –

- są prawidłowo rozwinięte intelektualnie,
- nie mają żadnych poważnych wad wzroku i słuchu ani schorzeń neurologicznych,
- są otoczone w szkole prawidłową opieką dydaktyczną
- i nie są zaniedbane środowiskowo.

Dysleksja rozwojowa to nie choroba, którą można wyleczyć. Dyslektykiem jest się na całe życie. Dlatego ważne jest wyćwiczenie różnych strategii postępowania, dzięki którym dysleksja nie będzie przeszkadzać w życiu codziennym. Powinny w tym pomóc zajęcia korekcyjno – kompensacyjne lub terapia pedagogiczna. Im wcześniej terapia się zacznie, tym lepiej i z większą korzyścią dla dziecka.

Termin dysleksja rozwojowa obejmuje kilka rodzajów zaburzeń:

Dysleksja – rozumiana jako trudności w czytaniu, przejawiające się zaburzeniami tempa i techniki czytania, jak i stopnia (poziomu) rozumienia treści. Używanie terminu „dysleksja” do określenia kłopotów z czytaniem zwiększa bałagan w terminologii, jednak tak się niezbyt szczęśliwie przyjęło.

Dysortografia – czyli trudności z opanowaniem poprawnej pisowni. Żeby można było stwierdzić dysortografię trzeba sprawdzić, czy dziecko popełnia błędy ortograficzne mimo dobrej znajomości zasad pisowni języka polskiego. U dzieci popełniających błędy ortograficzne i nie znających zasad pisowni trudno mówić wprost i jednoznacznie o dysortografii.

Dysgrafia – czyli niski poziom graficzny pisma (potocznie mówimy, że dziecko brzydko pisze). Litery pisane przez dziecko są „koślawe”, różnej wielkości i często „lądują” na niewłaściwej wysokości. Praktycznie wszystkie dzieci zaczynające pisać popełniają tego typu błędy, więc występowanie ich w pierwszym zeszyte nie stanowi podstawy do obaw. Problem pojawia się, gdy tego rodzaju błędy utrzymują się mimo upływu czasu i wielu ćwiczeń kaligrafii. Ponadto nie możemy mówić o problemie dysgrafii, jeśli mimo zaburzonej strony graficznej pisma dziecko radzi sobie z odczytaniem własnych notatek i swobodnie z nich korzysta.

DOSTOSOWANIE WYMAGAŃ – w przeciwieństwie do popularnego „obniżenia wymagań” to zastosowanie takich modyfikacji procesu edukacyjnego oraz kryteriów egzekwowania wiedzy i umiejętności, które uwzględniają możliwości i ograniczenia, a więc dysfunkcje oraz mocne strony rozwoju i funkcjonowania dziecka/ ucznia. W praktyce sprowadza się to do

dostosowania wymagań w pewnych zakresach (np. realizacji i sprawdzania wiedzy ortograficznej), w innych zakresach wymagania powinny być takie, jak u innych dzieci.

Ogólne propozycje dostosowania wymagań dydaktycznych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu:

Język polski:

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- trudności w opanowaniu techniki czytania tj.: głoskowanie, sylabizowanie, przekręcanie wyrazów, domyślanie się, wolne lub nierówne tempo czytania, pauzy, nie zwracanie uwagi na interpunkcję,
- niepełne rozumienie treści tekstów i poleceń – uboższe słownictwo,
- trudności w pisaniu, szczególnie ze słuchu, liczne błędy np.: mylenie m.in. z-s, d-t, k-g,
- błędy w zapisywaniu zmiękczeń,
- błędy zapisywaniu liter, odpowiedników głosek i-j,
- błędy w zapisywaniu głosek nosowych q – om, -on, ę – em, -en,
- opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab,
- błędy gramatyczne w wypowiedziach ustnych oraz w pisemnych, trudności w formułowaniu wypowiedzi pisemnych na określony temat,
- problemy w uczeniu się ze słuchu na lekcji, korzystaniu z wykładów, w zapamiętywaniu, rozumieniu poleceń złożonych, instrukcji.

Jak pomóc uczniowi:

- nie wymagać, by uczeń czytał głośno przy klasie nowy tekst, wskazywać wybrane fragmenty dłuższych tekstów do opracowania w domu i na nich sprawdzać technikę czytania,
- dawać więcej czasu na czytanie tekstów, poleceń, instrukcji, szczególnie podczas samodzielnej pracy lub sprawdzianów, w miarę potrzeby pomagać w ich odczytaniu,
- jeśli to możliwe – sprawdziany i kartkówki przygotowywać w formie testów, tak by ograniczyć ilość tekstu do przeczytania,
- czytanie lektur szkolnych lub innych opracowań rozłożyć w czasie, pozwalać na korzystanie z książek „mówionych”,
- nie angażować do konkursów czytania, szczególnie wówczas gdy dziecko nie przejawia w tym zakresie własnej inicjatywy,
- uwzględniać trudności w rozumieniu treści, szczególnie podczas samodzielnej pracy z tekstem, dawać więcej czasu, instruować lub zalecać przeczytanie tekstu wcześniej w domu,
- częściej sprawdzać zeszyty szkolne ucznia, ustalić sposób poprawy błędów, czuwać nad wnikliwą ich poprawą, oceniać poprawność i sposób wykonania prac.

Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej oraz lateralizacji:

- trudności z zapamiętaniem liter alfabetu we wczesnym okresie nauki, mylenie liter podobnych kształtem np. l-t-l,
- mylenie liter zbliżonych kształtem lecz inaczej ułożonych w przestrzeni b-d-g-p,w-m,
- opuszczanie drobnych elementów graficznych liter – kropki, kreski, haczyki,
- błędy w przepisywaniu i pisaniu z pamięci,
- nieprawidłowe trzymanie przyborów do pisania,
- wolne tempo pisania, zwiększona męczliwość ręki, zbyt silny lub zbyt słaby nacisk przyboru na kartkę papieru,
- niekształtne litery, nieprawidłowe łączenia,

- obniżona/ zaburzona czytelność pisma,
- brak umiejętności zagospodarowania przestrzeni kartki.

Jak pomóc uczniowi:

- dać uczniowi czas na przygotowanie się do pisania dyktanda poprzez podanie mu trudniejszych wyrazów, a nawet wybranych zdań, które wystąpią w dyktandzie, można też dawać teksty z lukami lub zamiennie zastosować pisanie z pamięci,
- dyktanda sprawdzające można organizować indywidualnie, lub sprawdzać tylko pod kątem wprowadzonego materiału ortograficznego (np. tylko *u – ó* lub tylko *zmiękczenia*),
- popełnionych przez dziecko błędów nie omawiać wobec całej klasy,
- w przypadku trudności w redagowaniu wypowiedzi pisemnych uczyć tworzenia schematów pracy, planowania kompozycji wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie),
- pomagać w doborze argumentów, jak również odpowiednich wyrażen i zwrotów,
- nie obniżać ocen za błędy ortograficzne i graficzne w wypracowaniach,
- podać uczniom jasne kryteria oceny prac pisemnych/ wiedza, dobór argumentów, logika wyводу, treść, styl, kompozycja itd.,
- dawać więcej czasu na przygotowanie prac pisemnych, sprawdzać, czy uczeń skończył notatkę z lekcji, w razie potrzeby skracać długość notatek, załączyć kserokopię, przygotowaną notatkę na komputerze,
- w przypadku trudności z odczytaniem pracy dopytać/ odpytać ucznia ustnie,
- pozwalać na wykonywanie prac na komputerze/ tablecie lub ewentualnie pismem drukowanym,
- usprawniać zaburzone funkcje – zajęcia korekcyjno – kompensacyjne lub inne formy pomocy psychologiczno – pedagogicznej.

Języki obce:

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- trudności z zapamiętaniem słówek, struktur gramatycznych,
- problemy z budowaniem wypowiedzi ustnych, z odróżnianiem słów podobnie brzmiących
- kłopoty z rozumieniem i zapamiętywaniem tekstu mówionego lub nagranego i odtworzonego z wykorzystaniem technologii informacyjno – komunikacyjnej,
- błędy w pisaniu.

Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:

- trudności z odróżnianiem wyrazów podobnych,
- gubienie drobnych elementów graficznych, opuszczanie i przestawianie liter,
- trudności z poprawnym pisaniem, pomimo dobrych wypowiedzi ustnych,
- kłopoty z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej.

Jak pomóc uczniowi:

- dawać zadania o mniejszym stopniu trudności,
- nie wrywać do natychmiastowej odpowiedzi, dawać więcej czasu na zastanowienie się i przypomnienie słówek, zwrotów, terminów,
- dawać więcej czasu na opanowanie określonego zestawu słówek, dawać więcej czasu na wypowiedzi ustne i prace pisemne,
- w fazie prezentacji leksyki zwolnić tempo wypowiadanych słów i zwrotów, a nawet wypowiadać je przesadnie poprawnie, hiperpoprawnie,
- można pozwolić na korzystanie z dyktafonu podczas lekcji,
- nowe wyrazy objaśniać za pomocą polskiego odpowiednika, kontekstu i w formie opisowej, podania synonimu, antonimu, obrazka, tworzenia związku z nowym wyrazem,

- w zapamiętywaniu pisowni stosować wyobrażanie wyrazu, literowanie, pisanie palcem na ławce, pisanie ze zróżnicowaniem kolorystycznym liter,
- przy odczytywaniu tekstu przez nauczyciela pozwalać na korzystanie z podręcznika (śledzenie tekstu),
- w nauczaniu gramatyki można stosować algorytmy w postaci graficznej (wykresy, tabele, rysunki),
- podczas prezentacji materiału zestawiać zjawiska gramatyczne języka polskiego ze zjawiskami gramatycznymi charakterystycznymi dla języka obcego,
- prowadzić „rozmówki” na tematy bliskie uczniowi,
- indywidualnie oceniać poprawność ortograficzną i graficzną pisma,
- większy nacisk w ocenie położyć na zaangażowanie i wysiłek włożony w opanowanie języka,
- kłaść większy nacisk na wypowiedzi ustne.

Matematyka, chemia, fizyka:

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- nieprawidłowe odczytywanie treści zadań tekstowych, niepełne rozumienie treści zadań, poleceń,
- trudności z wykonywaniem działań w pamięci, bez pomocy kartki,
- problemy z zapamiętywaniem reguł, definicji, tabliczki mnożenia,
- problemy z opanowaniem terminologii (np. nazwy, symbole pierwiastków i związków chemicznych).

Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:

- błędne zapisywanie i odczytywanie liczb wielocyfrowych (z wieloma zerami i miejscami po przecinku),
- przestawianie cyfr (np. 38-83)
- nieprawidłowa organizacja przestrzenna zapisu działań matematycznych, przekształcania wzorów,
- mylenie znaków działań, odwrotne zapisywanie znaków nierówności,
- nieprawidłowe wykonywanie wykresów funkcji,
- trudności z zadaniami angażującymi wyobraźnię przestrzenną, szczególnie w geometrii,
- niski poziom graficzny wykresów i rysunków, nieprawidłowe zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych.

Jak pomóc uczniowi:

- naukę tabliczki mnożenia, definicji, reguł wzorów, symboli chemicznych rozłożyć w czasie, często przypominać i utrwalać,
- nie wrywać do natychmiastowej odpowiedzi, przygotować wcześniejszą zapowiedź, że uczeń będzie pytany,
- w trakcie rozwiązywania zadań tekstowych sprawdzać, czy uczeń przeczytał treść zadania i czy prawidłowo ją zrozumiał, w razie potrzeby udzielać dodatkowych wskazówek, naprowadzić na właściwą odpowiedź,
- w czasie sprawdzianów zwiększyć ilość czasu na rozwiązanie zadań,
- można dać uczniowi do rozwiązania w domu podobne zadania,
- uwzględniać trudności związane z myleniem znaków działań, przestawianiem cyfr, zapisywaniem reakcji chemicznych itp.,
- materiał sprawiający trudność dłużej utrwalać, dzielić na mniejsze porcje,

- oceniać tok rozumowania, nawet gdyby ostateczny wynik zadania był błędny (co wynikać może z pomyłek rachunkowych) i odwrotnie – oceniać dobrze, jeśli wynik zadania jest prawidłowy, choćby strategia dojścia do niego była niezbyt jasna, gdyż uczniowie dyslektyczni często prezentują styl dochodzenia do rozwiązania niedostępny innym osobom, będący na wyższym poziomie kompetencji.

Geografia, biologia, historia:

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych, terminologii z biologii i chemii (dłuższe nazwy, nazw łacińskich), nazwisk i dat z historii,
- problemy z opanowaniem systematyki (hierarchiczny układ informacji),
- nieprawidłowa orientacja w czasie (chronologia, daty).

Jak pomóc uczniowi:

- uwzględniać trudności z zapamiętywaniem nazw, nazwisk, dat,
- w czasie odpowiedzi ustnych dyskretnie wspomagać, dawać więcej czasu na przypomnienie, wydobyć z pamięci nazw, terminów, dyskretnie naprowadzać na właściwą odpowiedź,
- częściej powtarzać i utrwalać materiał,
- podczas uczenia stosować techniki skojarzeniowe ułatwiające zapamiętywanie.

Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:

- trudności z czytaniem i rysowaniem map geograficznych i historycznych,
- problemy z orientacją w czasie i w przestrzeni (wskazywanie kierunków na mapie i w przestrzeni, obliczanie stref czasowych, położenia geograficznego, kąta padania słońca itp.),
- problemy z organizacją przestrzenną schematów i rysunków,
- trudności z zapisem i zapamiętaniem łańcuchów reakcji biochemicznych.

Jak pomóc uczniowi:

- wprowadzać w nauczaniu metody aktywne, angażujące jak najwięcej zmysłów (ruch, dotyk, wzrok, słuch),
- zróżnicować formy sprawdzania wiadomości i umiejętności tak, by ograniczyć ocenianie na podstawie pisemnych odpowiedzi ucznia,
- przeprowadzać sprawdziany ustne z ławki, niekiedy nawet odpytywać indywidualnie,
- częściej oceniać prace domowe.

Muzyka plastyka, wychowanie fizyczne:

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych oraz wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:

- trudności z czytaniem nut, odtwarzaniem rytmu, śpiewaniem, tańceniem,
- trudności z rysowaniem (rysunek schematyczny, uproszczony) i organizacją przestrzenną prac plastycznych,
- mylenie prawej i lewej strony – problemy z opanowaniem układów gimnastycznych (sekwencje ruchowe zorganizowane w czasie i przestrzeni),
- trudności w bieganiu, ćwiczeniach równoważnych,
- trudności w opanowaniu gier wymagających użycia piłki (tenis ziemny i stołowy, siatkówka, koszykówka),
- niechęć do uprawiania sportów wymagających dobrego poczucia równowagi (deskorolka, narty, snowboard).

Jak pomóc uczniowi:

- podczas stawiania wymagań uwzględniać trudności ucznia,
- w miarę możliwości pomagać, wspierać, dodatkowo instruować, naprowadzać, demonstrować na przykładzie,
- dzielić dane zadanie na etapy i zachęcać do wykonywania małymi „kroczkami”,
- nie zmuszać na siłę do śpiewania, czy wykonywania ćwiczeń sprawiających uczniowi problemy, w to miejsce można polecić do wykonania inne zadanie,
- dawać więcej czasu na opanowanie danej umiejętności, cierpliwie udzielać instruktażu,
- nie krytykować, nie oceniać negatywnie wobec klasy, nie dać przyzwolenia na ośmieszanie,
- podczas oceniania brać przede wszystkim pod uwagę stosunek ucznia do przedmiotu, jego chęci, wysiłek, przygotowanie do zajęć w materiały, niezbędne pomoce,
- włączać do rywalizacji tylko tam, gdzie uczeń ma szansę i sam przejawia inicjatywę w tym zakresie.

Ważne jest, aby wspierać ucznia, bazować na jego mocnych stronach. Skupić się na tym by pomóc mu zaprezentować swoją wiedzę i umiejętności. Zadbąć, aby czuł się bezpiecznie i w pełni akceptowany.

Zebrała i opracowała:

Ewelina Woźniak – psycholog

Powiatowe Centrum Rozwoju Edukacji w Iławie,
Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Iławie